

УДК 316:624

Проблеми девіантної поведінки в сучасному українському молодіжному середовищі

Н.М. ЗНАКОВСЬКА

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ,
Україна, E-mail: dogo7@i.ua

Авторське резюме

У даній статті розглянуто проблеми девіантної поведінки в сучасному українському молодіжному середовищі. Окресливши межі соціологічної інтерпретації девіантної поведінки, можна сказати, що девіантна поведінка – це поведінка індивіда чи групи, що не відповідає загальноприйнятим нормам, у результаті чого ці норми порушуються. Український соціум знаходиться сьогодні у стані ціннісно-нормативної дезінтеграції, тобто соціальної анемії. Ідея аномії належить Дюркгейму – це суспільний стан, який характеризується розкладанням системи цінностей, обумовленою кризою всього суспільства, його соціальних інститутів, суперечністю між проголошеними цілями і неможливістю їх реалізації для більшості. Люди знаходять, що їм важко координувати свою поведінку відповідно до норм, які в даний момент стають слабкими, неясними або суперечливими. У періоди швидких суспільних змін люди переста-

© Н.М. Знаковська, 2014

ють розуміти, чого чекає від них суспільство, і зазнають труднощів в узгодженні своїх вчинків з діючими нормами. «Старі норми» вже не представляються відповідними, а нові норми зароджуються ще дуже туманні і нечітко сформульовані, щоб служити ефективними і значущими орієнтирами в поведінці. У такі періоди можна чекати різкого зростання кількості випадків девіації.

Причини девіантної поведінки соціологи шукають у різних напрямках: у недосконалості людської природи і різних вадах людей; у їх біологічних і психологічних особливостях; у соціальних умовах життя. Тому причини девіантної поведінки можна звести до трьох типів пояснень: біологічного, психологічного і соціологічного. Кожен член суспільства повинен знати, якої поведінки він може очікувати від оточуючих його людей, якої поведінки інші члени суспільства очікують від нього самого, до яких соціальних норм повинні бути соціалізовані діти.

Ключові слова: девіація, анемія, алкоголізм, тютюнопаління, наркоманія, суїцид, ігроманія.

Problem in modern deviant behavior among youth ukrainian

N.M. ZNAKOVSKA

The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university, Dnepropetrovsk, Ukraine,
E-mail: dogo7@i.ua

Abstract

This article discusses the problem of deviant behavior in modern Ukrainian youth. Outlined the limits of sociological interpretation of deviant behavior can be said that deviant behavior – a behavior of an individual or group that does not meet generally accepted standards, resulting in these rules are violated. Ukrainian society is today in a state of disintegration of value – normative, ie social anemia. The idea belongs to Durkheim anomie – a common condition characterized by the disintegration of values, caused by the crisis of society, its social institutions, the contradiction between the declared goals and the inability to implement them most. People are finding that it was difficult to coordinate their behavior in accordance with the regulations that are currently weak, unclear or contradictory. In periods of rapid social change, people no longer know what to expect from their society and have difficulty in coordinating their actions with the applicable regulations. «The old rules» no longer seem relevant, and new emerging standards are still very vague and poorly defined to serve as effective and meaningful benchmarks in behavior. At such times we can expect a sharp rise in cases of deviation.

The causes of deviant behavior, sociologists looking in different directions: the imperfection of human nature and the various evils of people; in their biological and psychological characteristics; in the social conditions of life. Because the causes of deviant behavior can be reduced to three types of explanations: biological, psychological and sociological. Every member of society should know what behavior it can expect from the people around him what behavior the rest of the society expect from him, to which social norms need to be socialized children.

Key words: deviation, anemia, alcoholism, smoking, drug abuse, suicide, gambling.

Постановка проблеми. Процеси трансформації, які відбуваються в сучасному українському суспільстві, супроводжуються глибокою кризою, яка охопила всі сфери суспільства. На сучасному етапі розвитку України перед науковцями постає доволі складне завдання – осмислити причини цієї кризи. Фактично український соціум знаходиться сьогодні у стані ціннісно-нормативної дезінтеграції, тобто соціальної анемії (стан суспільства, коли старі норми і цінності вже не відповідають реальним відносинам, а нові ще не затвердилися), яка виявляється як на макро-, так і на мікросоціальному рівнях організації суспільства. При цьому відбувається заповнення соціального простору перед – та девіантними цінностями, порушення або ігнорування значною частиною індивідів існуючих норм права та моралі. В умовах кризового стану суспільства особистість опинилася в складній ситуації вибору цінностей, пріоритетів, засобів адаптації, і найбільш гостро ця проблема проявляється у молодіжному середовищі.

У сучасних умовах протиправна та асоціальна поведінка набуває масового характеру і часто сприймається як раціональний та загальноприй-

нятий стиль життя. Не випадково, що за останнє десятиріччя статистика фіксує катастрофічне зростання молодіжної ігроманії, наркотизації та алкоголізації, суїцидальної поведінки молоді. Але ж саме позиція молодого покоління передбачає напрямок і темп процесів модернізації українського суспільства, тому соціальна поведінка молоді виступає, як об'єкт соціальних досліджень, які, в свою чергу, набувають для сучасної України особливої актуальності, тому що у динаміці останніх років масштаби молодіжної девіації набули розмірів, які загрожують соціальної безпеці в цілому.

Невизначеним є комплекс причин та факторів, що детермінують соціальні відхилення, особливості девіантної поведінки у молодіжному середовищі. Ці обставини істотно актуалізують необхідність всебічного наукового пізнання соціального феномена девіації, причому в узагальненому та систематизованому взаємозв'язку всіх видів девіантної поведінки.

Аналіз досліджень і публікацій. Безпосередньо девіантна поведінка в західній соціології досліджується в багатьох соціологічних теоріях. У рамках структурно-функціонального аналізу

Е. Дюркгейм [8] розумів під девіантною поведінкою таку, яка не збігається з загальноприйнятими в суспільстві цінностями та нормами. Р. Мертон [13] головним чинником відхилення вважав розбіжність між цілями, які висуває суспільство, та засобами, які воно пропонує для досягнення цілей. У цьому науковому напрямку відхилення досліджували Т. Парсонс, Р. Дубін та ін. [16].

Дослідження феномена девіантної поведінки також отримало розвиток у рамках символічного інтеракціонізму, що визначає девіацію, як дію індивіда, яка є результатом інтерпретації ситуації, а не дії зовнішніх сил (Ч. Кулі, Дж. Мід та ін.) [16]. Е. Беккер, С. Леммерт, Ф. Танненбаум [16] вважали, що девіантна поведінка є результатом соціальної оцінки. Відхилення пояснюються також культурологічними теоріями, які наголошують на аналізі культурних цінностей, які сприяють відхиленням: А. Коен [12], М. Міллер [16], Е. Сатерленд [16], М. Селлін [16]. Конфліктологічна парадигма відхиляє усі теорії девіантної поведінки, вважаючи головним чинником девіації природу сучасного суспільства. Також при розгляді девіантної поведінки треба звернути увагу на роботи Ч. Бернарда, М. Бламберга, М. Вебера, Р. Лайкерта, А. Маслоу, Н. Дж. Смелзера, Х. Хекхаузена [12], в яких аналізується поведінка людей у різних сферах життєдіяльності.

Когорта відомих вітчизняних соціологів, зокрема Є. Змановська, Н. Комарова, І. Пеша [10] відзначають необхідність проведення системних і спеціальних заходів на різних рівнях суспільної організації: загальнодержавному, правовому, громадському, економічному, медико-санітарному, педагогічному, соціально-психологічному. У своїх працях дослідники конкретизували ці заходи, детально проаналізували доцільність їх застосування в сучасній соціологічній практиці, але водночас не було вирішено завдання встановлення їх пріоритетності.

Особливу увагу іншої групи соціологів викликало визначення впливу освіти та виховання на зменшення девіантних, деліквентних та інших явищ, які порушують соціальну рівновагу в суспільстві. Концепція виховання, яка фокусувала увагу саме на методах подолання негативних проявів соціального архетипу, знайшла своє висвітлення у працях багатьох соціологів та мислителів минулого та сучасності, серед яких особливе місце посідає Я. Гилінський [1-6].

Мета дослідження – охарактеризувати девіантні форми соціальної поведінки молоді в сучасній Україні.

Виклад основного матеріалу. Девіацію можна визначити, як окремі вчинки або їхню сукупність, які входять у протиріччя з прийнятими в суспільстві юридичними, моральними й соціальними нормами. У жодному суспільстві неможливо провести лінію й просто розділити всіх на тих, хто відхиляється від норм, і тих, хто їм підкоряється. Молодь розглядається як велика соціальна група, що має специфічні соціальні й

психологічні риси, наявність яких визначається віковими особливостями молодих людей і тим, що їх соціально-економічне й суспільно-політичне положення, їхній духовний світ перебуває в стані становлення. У сучасній науковій літературі до цієї групи зазвичай відносять людей у віці від 15 до 30 років. [11, с. 27] До основних типів девіантної поведінки молоді в сучасних умовах можна віднести алкоголізм, тютюнопаління, наркоманію, суїцид, ігроманію. Кожний тип девіантної поведінки має свою специфіку.

Алкоголізм. У 1848 р. шведський учений Магнус Гусаку запропонував термін алкоголізм для позначення сукупності патологічних змін в організмі внаслідок непомірного споживання алкоголю. З часом він придбав і ширше, соціальне значення як вираз негативних наслідків споживання алкоголю для суспільства, вираз соціальної патології [17, с. 172]. Поняття алкоголізм вживається мінімум у двох аспектах. У медичному алкоголізм – це хронічне захворювання, що характеризується патологічним (нескоримим) потягом до спиртних напоїв. У соціально-правовому алкоголізм – форма девіантної поведінки, що виражається в зловживанні спиртними напоями. Особливість пияцтва та алкоголізму як девіантної поведінки в тому, що ці явища виступають як каталізатор, що сприяє прояву інших видів соціальних відхилень: злочинності, адміністративних правопорушень, самогубств, аморального поводження й ін. Для молоді основним мотивом вживання алкоголю є наслідування, засноване на прагненні довести свою приналежність до певної соціальної групи. Мотивами вживання алкоголю можуть стати також прагнення «забутися», піти від ситуації, що травмує, звільнитися від комплексів, зняти стрес. Іноді демонстративне вживання алкоголю може бути проявом «бунту» при реакції емансипації [7, с. 64-68]. Психічна залежність, що виникає в зв'язку з припиненням прийому алкоголю по тих або інших причинах, виражається пригніченим настроєм, тривогою, занепокоєнням і страхами, а фізична – у слабкості, розбитості, болях у м'язах, запамороченні, загальній пітливості, тремтінні рук і пальців і т.д.

З іншого боку – звичай вживати алкоголь в певному суспільстві, групі, середовищі і, головним чином, сім'ї. Якщо в сім'ї є людина, яка страждає алкоголізмом, то це є однією з головних причин всіх нещастя і найруйнівнішим чинником сімейного життя. Кожен член сім'ї гостро відчуває на собі вплив алкоголю, незалежно від того, вживає він його сам чи ні [16, с. 215].

На сьогоднішній день молоді люди обирають переважно пиво та слабоалкогольні напої. Саме пиво, реклама торгових марок якого нині є найпоширенішою, найагресивнішою, користується найвищим попиту у молоді. Майже кожна четверта молода людина (23%) вживає пиво щотижня, а понад 6% – щодня. Дослідження серед молоді 13-17 років засвідчує, що 89% опитаних підлітків хоча б раз у житті вживали алкогольні

напої, а за останні 30 днів це робили 60% опитаних підлітків, причому серед учнів 10 класів про це повідомили 75%. Щотижневе вживання алкогольних напоїв визнали 20% – 13-14-літніх, 27% – серед 15-річних, 31% – 16-річних та 36% – 17-річних.

Тютюнопаління. Проблема подолання тютюнової епідемії залишається надзвичайно актуальною для всіх країн світу: близько 1,25 млрд. чоловіків і жінок є курцями. Куріння є причиною мільйонів випадків передчасної смерті, значного погіршення якості життя населення та вагомим соціально-економічним тягарем для окремих сімей і суспільства в цілому. Щорічно від наслідків тютюнопаління в світі вмирає близько 5 мільйонів осіб – більше, ніж від дорожньо-транспортних пригод, пожеж, алкоголізму, СНІДу та ін. Хвороби, зумовлені вдиханням тютюнового диму, у тому числі в разі пасивного куріння, є другою за значущістю причиною смерті населення й головною причиною летальних наслідків, яких можна було б запобігти. Лише в Європі внаслідок хвороб, спричинених тютюнопалінням, щорічно помирають 1,2 млн. осіб, що становить 14% від усіх смертей. З огляду на зазначене, викликає велике занепокоєння виразна тенденція до збільшення останніми роками поширення тютюнопаління серед молоді, зокрема серед жіночого населення. Результатами численних досліджень встановлено, що початок тютюнопаління для більшості курців припадає на молодий вік – до 18 років, у т.ч. перші спроби вживання тютюну у четверті з них – на вік до 10 років. Чим молодший вік дітей, в якому вони вперше пробують палити, тим більша імовірність того, що в подальшому вони регулярно вживатимуть тютюн, і тим меншою – є імовірність того, що вони зможуть кинути палити. Саме тому Всесвітній день без тютюну 2008 року за пропозицією ВООЗ було проведено під гаслом «Молодь без тютюну». Вищезазначене свідчить про надзвичайну актуальність проблеми подолання тютюнової епідемії, у т.ч. профілактики тютюнопаління, особливо серед молоді [14, с. 71-72].

Наркоманія. Наркоманія (це слово утворилося від грец. *narke* – заціпеніння, сон і *mania* – безумство, пристрасть, ваблення) – зловживання наркотичними засобами, що призводить до патологічного ваблення до нього (психічної залежності), зміні толерантності до наркотичного засобу з тенденцією до збільшення доз і розвитком фізичної залежності.

У науковій літературі наркоманія розуміється як споживання частиною населення наркотичних або інших токсичних речовин. Це відносно поширене статистично стійке соціальне явище, різновид девіантної поведінки.

Наркотики відомі людству вже декілька тисяч років. Їх вживали люди різних культур, в різних цілях: під час релігійних обрядів, для відновлення сил, для зміни свідомості, для зняття болю і неприємних відчуттів, при проведенні медичних процедур і при підготовці до битви. Пси-

хологія пояснює наркотизм як форму відходу від життєвських знегод і конфліктів. Вживання наркотиків відтворює нестачу спілкування, увагу з боку близьких, емоційного тепла, різноманітних вражень, а також знімають стреси, фобії різного вигляду. Молодим людям гостро не вистачає яскравих вражень; сірість, повсякденність буття, позбавлена позитивних емоцій і задоволень, підштовхує деяких з них до вживання наркотичних і токсичних речовин. Вживання наркотиків можна розглядати як молодіжну субкультуру, що виконує функцію втечі від реальних проблем, труднощів, невлаштованості в світ міражів і ілюзій [9, с. 43-48].

Результати соціологічних досліджень показують, що головні мотиви споживання наркотиків – прага задоволень, бажання випробувати гострі відчуття, ейфорія, психологічне задоволення. А оскільки мова в більшості випадків йде про молодих людей, ці мотиви підсилюються соціальною незрілістю, безтурботністю, легкодумством. Більшість опитаних наркоманів пристрастилися до зілля під впливом інших осіб, головним чином споживачів наркотиків з числа друзів, знайомих, причому нерідко прилучення відбувалося в компанії гедоністично настроєної молоді. Споживання наркотиків у молодіжному середовищі дуже часто носить саме груповий характер. Боротьбі з наркоманією можуть сприяти заходи соціального, економічного, культурного характеру, у тому числі і ті, котрі застосовуються для викорінювання алкоголізму. Тяжкість соціальних наслідків наркоманії загострюється, якщо врахувати, що наркоманія – це, в значній мірі, молодіжна проблема, так як молодь – це наше майбутнє.

Суїцид. Самогубство прийнято розглядати в рамках комплексної проблеми суїцидальної поведінки, яка включає суїцидальні думки, суїцидальні приготування, суїцидальні наміри, суїцидальні спроби і власне акт суїциду.

Суїцидальна поведінка – різні форми активності, що направляються уявленнями про позбавлення себе життя засобом розв'язання особової кризи в умовах конфліктної ситуації.

Суїцид – акт самогубства, скоєний у стані сильного душевного розладу або під впливом психічного захворювання; усвідомлений акт самоусунення з життя під впливом гострих психотравмуючих ситуацій, при яких власне життя як вища цінність втрачає значення. Дослідження свідчать, що фактором, який провокує суїцидальну поведінку, виступає специфічна комбінація таких характеристик, як стать, вік, освіта, соціальний і родинний фактор, психологічний стан на момент скоєння самогубства.

Аналіз даних про самогубства показує, що у міру історичного розвитку технічний прогрес, накопичення інформаційних ресурсів, поява соціальних інновацій далеко не завжди йшли паралельно із зростанням задоволеності людей життям, збільшенням людського щастя. Крайній ступінь соціальної адаптації, втрата соціаль-

них зв'язків, стани, що приводять до самогубств, збільшувалися в періоди активного промислового розвитку [15, с. 69-73].

Суспільство на всіх стадіях свого розвитку постійно переживало різні потрясіння локального масштабу, багато в чому вони створювали суїцидальні настрої в суспільстві. Всі негативні чинники, без яких не обходиться життя жодного суспільства, зумовлюють суїцидальні тенденції. Будучи одним з видів девіації, суїцид «відбирає» не героїв, як властиво вважати багатьом, а швидше за слабких осіб, які не можуть справитися самостійно з своїми труднощами. Люди, що скоюють суїцид, звичайно страждають від сильного душевного болю і знаходяться в стані стресу, а також відчувають неможливість справитися з своїми проблемами. Вони часто страждають психічними хворобами, особливо великою депресією, і дивляться в майбутнє без надії.

Ігроманія. За мірою змін життя людей з'являються нові форми залежної поведінки, наприклад, сьогодні надзвичайно швидко поширюється комп'ютерна залежність. Поява таких невідомих раніше залежностей, як комп'ютерна залежність, Інтернет-залежність і ігроманія, пов'язане з бурхливим вітленням у життя людини мультимедійних технологій, що вражають психіку людини в результаті тривалого впливу з комп'ютерними віртуальними програмами та іграми і пригнічують свідомість. Це стосується насамперед дітей і підлітків. У них залежність від цих залежностей можливо небезпечніша і страшніша, ніж від наркотиків та алкоголю. Увесь сучасний ігровий бізнес будується за принципом від простого – до складного. Ігроманія починається деколи з безневинного ігрового автомата, де всього за 1 грн. доходжаний батько витягує яскраву, м'яку дитячу іграшку, щасливий тим, що здобув для свого чада ще один трофей. Спостерігаючи весь цей процес дитина заражається вірусом ігроманії, і в ще не зміцнілій свідомості дитини зароджуються симптоми нового захворювання під назвою «лудоманія».

Лудоманія – це патологічна пристрасть до азартних ігор, які, відповідно до сучасної класифікації хвороб, вважаються психічним розладом, вимагають лікування [10, с. 15]. Захворіти лудоманією ризикує взагалі-то кожен, хто грає, але ступінь цього ризику залежить від індиві-

дуальних особливостей особистості. Сам термін «ігроманія», по-англійськи «геймблінг» (похідне від «геймбл» – гра з поганими наслідками), увійшов в американську класифікацію психічних хвороб лише в 1980 р., в той самий час, коли почалося повальне захоплення комп'ютерними «іграшками». Сучасна комп'ютерна графіка досягла таких висот, що сьогоднішні ігри здатні імітувати дуже багато реальних почуттів людини, занурювати гравця у віртуальний світ, який майже нічим не відрізняється від реального [3, с. 2]. Структура індивідуального відхиляється складається з чинку, мотивів і цілей. Початковою ланкою девіантної поведінки є зміна ціннісних орієнтацій в різних верствах населення та соціальних групах, що обумовлено реальними соціально-економічними умовами функціонування суспільства. Якщо в нашому суспільстві ще недавно переважали такі цінності, як праця на загальне благо, дружба, взаємодопомога, сім'я, патріотизм та ін., то тепер їм на зміну прийшли користолюбство, культ грошей, розгульний спосіб життя, егоцентризм і т.п. Отже, в суспільстві мають місце розбіжності між проголошеними цінностями і реально існуючими; між наміченими цілями і тими можливостями, які існують для їх реалізації.

Висновки. Розглянувши п'ять форм девіантної поведінки (алкоголізм, тютюнопаління, наркоманія, суїцид, ігроманія), можна зробити висновок, що кожна з цих форм так чи інакше залежить від психологічного стану індивіда, взаємовідносин з навколишнім його оточенням, а також від його освіти, соціального стану в суспільстві, від певного роду заняття, від його фінансових потреб і т.д. Останнім часом дуже змінилося матеріальне становище багатьох верств населення. Більшість живе за межею бідності, збільшилася кількість безробітних. Все це створює конфліктні ситуації, а вони призводять до девіацій. Хто забувається в пляшці спиртного, хто – в наркотичному дурмані, а хто, слабший, зводить рахунки з життям. Єдиний спосіб якось змінити становище, що склалося, – поліпшити життя, допомогти людям подолати їхні проблеми, для цього і створюються соціальні служби й інші організації. Але якщо їх діяльність не підтримуватиметься державою, зростання цих девіантних форм поведінки тільки зростатиме.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гишинский Я.И. Актуальные проблемы социологии девиантного поведения и социального контроля / Я.И. Гишинский. – М.: ИС РАН, 1992. – 385 с.
2. Гишинский Я.И. Девиантное поведение молодежи / Я.И. Гишинский // Социология молодежи. – СПб: СПбГУ, 1996 – С. 279-331.
3. Гишинский Я.И. Социология девиантного поведения: учеб. пособие / Я.И. Гишинский, В.С. Афанасьев. – СПб.: Питер, 1993. – 356 с.
4. Гишинский Я.И. Социология девиантного поведения и социального контроля / Я.И. Гишинский // Социология в России. – М.: ИС РАН, 1996. – С. 485-514.
5. Гишинский Я.И. Социология девиантного поведения как специальная социологическая теория / Я.И. Гишинский // Социол. исслед. – 1991. – № 4. – С. 72-78.
6. Гишинский Я.И. Социодинамика самоубийств / Я.И. Гишинский, Л.Г. Смолинский // Социол. исслед. –

1988. – № 5. – 62 с.
7. Гофман А.В. Семь лекций по истории социологии. Учеб. пособие для вузов. - М.: Мартис, 1995. – 204 с.
8. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / Эмиль Дюркгейм; пер. с фр. – М., 1991. – 576 с.
9. Журавлева Л.А. Факторы и условия наркотизации / Л.А. Журавлева // Социол. исслед. – 2000. – № 6 – С. 43-48.
10. Змановская Е.В. Девиантология (Психология отклоняющегося поведения): Учеб. пособие / Елена Валерьевна Змановская. – М.: Изд. центр «Академия», 2003. – 288 с.
11. Казымбетова Д.К. Девиантное поведение молодежи как объект социологического исследования / Д.К. Казымбетова. – Алматы: б.и., 2001. – 21 с.
12. Коэн А. Отклоняющееся поведение и контроль за ним / А. Коэн // Американская социология: Перспективы, проблемы, методы / под ред. Г.В. Осипова; пер. с англ. – М.: Прогресс, 1972. – 18 с.
13. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Роберт Мертон; пер. с англ. – К., 1996. – 109 с.
14. Наркомания как форма девиантного поведения / под ред. М. Е. Поздняковой. – М.: Ин-т социологии РАН, 1997. – 64 с.
15. Орлова И.Б. Самоубийство – явление социальное / И.Б. Орлова // Социол. исслед. – 1998. – № 8. – С. 69-73.
16. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога / Е.И. Рогов. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 384 с.
17. Социология в России / под ред. В.А. Ядова. – М.: Изд-во Ин-та социологии РАН, 1998. – 696 с.
18. Социология: учебник / под ред. проф. Ю.Г. Волкова. – М.: Гардарика, 2003. – 512 с.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2014

REFERENCES:

1. *Gilinskiy Ya.I.* Aktualnyie problemyi sotsiologii deviantnogo povedeniya i sotsialnogo kontrolya (Actual problems of the sociology of deviant behavior and social control). М.: IS RAN, 1992. 385 p.
2. *Gilinskiy Ya.I.* Deviantnoe povedenie molodezhi (Deviant behavior of youth). *Sotsiologiya molodezhi*. SPb: SPbGU, 1996. P. 279-331.
3. *Gilinskiy Ya.I.* Sotsiologiya deviantnogo povedeniya: ucheb. posobie (Sociology of deviant behavior). SPb.: Piter, 1993. 356 p.
4. *Gilinskiy Ya.I.* Sotsiologiya deviantnogo povedeniya i sotsialnogo kontrolya (Sociology of deviant behavior and social control). *Sotsiologiya v Rossii*. М.: IS RAN, 1996. P. 485-514.
5. *Gilinskiy Ya.I.* Sotsiologiya deviantnogo povedeniya kak spetsialnaya sotsiologicheskaya teoriya (Sociology of deviant behavior as a special sociological theory). *Sotsiol. issled.* 1991. № 4. P. 72-78.
6. *Gilinskiy Ya.I.* Sotsiodinamika samoubiystv (Sociodynamics suicide). *Sotsiol. issled.* 1988. № 5. 62 p.
7. *Gofman A.B.* Sem lektsiy po istorii sotsiologii. Ucheb. posobie dlya vuzov (Seven lectures on the history of sociology). М.: Martis, 1995. 204 p.
8. *Dyurkgeym E.* O razdelenii obschestvennogo truda. Metod sotsiologii (On the division of social labor. The method of sociology). М., 1991. 576 p.
9. *Zhuravleva L.A.* Faktoryi i usloviya narkotizatsii (Factors and conditions of anesthesia). *Sotsiol. issled.* 2000. № 6. P. 43-48.
10. *Zmanovskaya E.V.* Deviantologiya (Psihologiya otklonyayushegosya povedeniya) (Deviancy (Psychology deviant behavior)). М.: *Izd. tsentr «Akademiya»*, 2003. 288 p.
11. *Kazyimbetova D.K.* Deviantnoe povedenie molodezhi kak ob'ekt sotsiologicheskogo issledovaniya (Deviant behavior of youth as an object of sociological research). *Almaty: b.i.*, 2001. 21 p.
12. *Koen A.* Otklonyayusheesya povedenie i kontrol za nim (Deviating behavior and control over them). *Amerikanskaya sotsiologiya: Perspektivyi, problemyi, metodyi / pod red. G.V. Osipova; per. s angl.* М.: Progress, 1972. 18 p.
13. *Merton R.* Sotsialnaya teoriya i sotsialnaya struktura (Social Theory and Social Structure). К., 1996. 109 p.
14. Наркомания как форма девиантного поведения (Addiction as a form of deviant behavior). М.: *In-t sotsiologii RAN*, 1997. 64 p.
15. *Orlova I.B.* Samoubiystvo – yavlenie sotsialnoe (Suicide - a social phenomenon). *Sotsiol. issled.* 1998. № 8. P. 69-73.
16. *Rogov E.I.* Nastolnaya kniga prakticheskogo psihologa (Handbook of Practical Psychology). М.: VLADOS, 2000. 384 p.
17. *Sotsiologiya v Rossii* (Sociology in Russia). М.: *Izd-vo In-ta sotsiologii RAN*, 1998. 696 p.
18. *Sotsiologiya: uchebnik* (Sociology : the textbook). М.: *Gardarika*, 2003. 512 p.

Знаковська Наталія Миколаївна – студент
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Адреса: 49010, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, д. 72
E-mail: dogo7@i.ua

Znakovska Natalia Mykolayvna – student
The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university
Address: 72, Gagarin Avenue, Dnipropetrovsk, 49010
E-mail: dogo7@i.ua